

Zeszyty

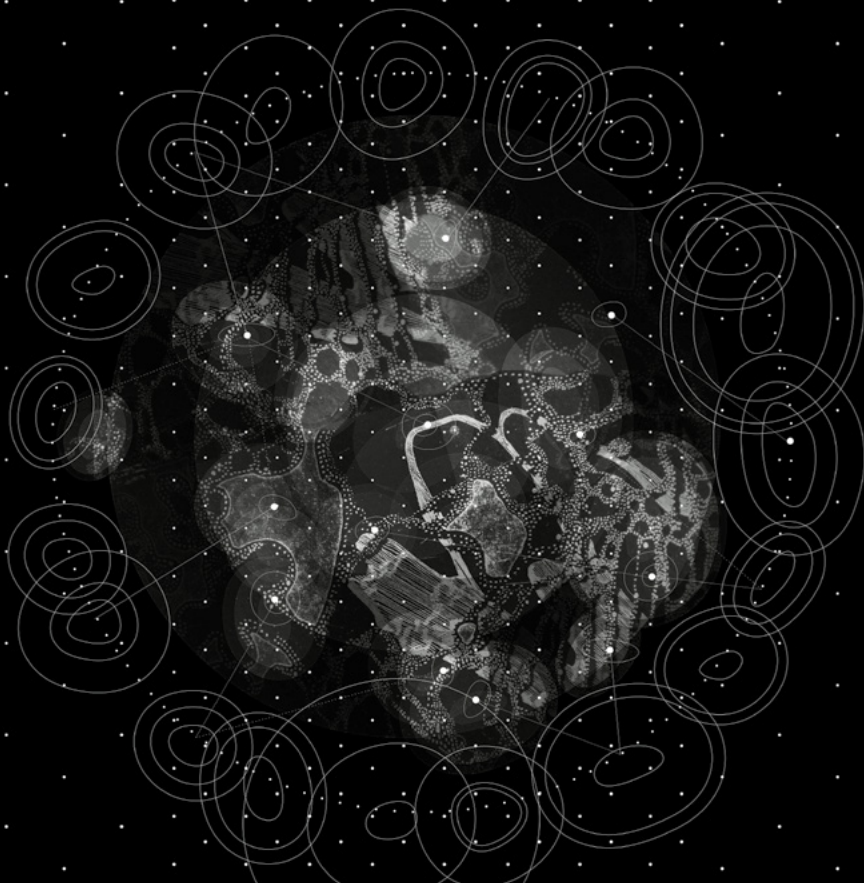
#48

Artystyczne

Kuratorstwo
dla planetarnej
równowagi

Uniwersytet Artystyczny im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu

2(48)/2025

ZA

Kuratorstwo dla planetarnej
równowagi: troskliwe strategie
kuratorские wobec wyzwań
współczesności

Troskliwe praktyki kuratorskie.

Wprowadzenie

Widmo kryzysu klimatycznego coraz wyraźniej przenika współczesne myślenie o kulturze, sztuce i instytucjach. Konsekwencje zmian w ekosystemie stają się codziennym doświadczeniem, często motywując do poszukiwania nowych form odpowiedzialności, troski czy współdziałania. Najnowsze praktyki kuratorskie stają się przestrzenią namysłu nad relacjami człowieka z tym, co pozaludzkie: roślinami, zwierzętami, materią. Niniejszy numer „Zeszytów Artystycznych” wyrasta z przekonania, że kuratorstwo ma potencjał stać się ważnym polem eksperymentów i etycznej refleksji wobec kryzysu klimatycznego. Rosnąca świadomość naszego splątania ze światem motywuje nie tylko do zadawania pytań, lecz również do podejmowania konkretnych działań. Wierzymy, że narracje o przynależeniu oraz nowe wizje przyszłości powinny być tworzone i przekazywane wielogłosem. Zbiór tekstów i refleksji, który oddajemy w Wasze ręce, jest tego dowodem, dokumentując przemiany dokonujące się w obszarze kultury.

Zgromadzone w tym numerze teksty ukazują różnorodne odpowiedzi na pytanie o to, jak praktyki kuratorskie i artystyczne mogą wspierać proces odbudowy planetarnej równowagi. Przywoływane praktyki przedstawiają kuratorstwo jako działanie, które otwiera przestrzeń wspólnego uczenia się, adaptacji oraz regeneracji. Autorzy i autorki przyglądają się projektom, które nie tylko komentują rzeczywistość kryzysu, lecz też ją współtworzą i transformują, czyli wystawom inspirowanym ekologią i ekofeminizmem, działaniom kolektywnym, miejskim laboratoriom czy muzeom myślącym w rytmie biosfery. Wspólnym mianownikiem tych refleksji jest przekonanie, że kultura wymaga troski, wzajemności i szacunku wobec innych form życia. Nowe modele kuratorstwa, które wyłaniają się z tej perspektywy, rozmywają granice między naturą a kulturą, twórcą a środowiskiem, instytucją a wspólnotą.

Wątkiem, który powraca w wielu tekstach tego numeru, jest idea troski rozumiana jako praktyka współistnienia, odpowiedzialności i uważności wobec relacji, w które jesteśmy wpłątani. W swoim tekście Ewa Wójtowicz przywołuje wystawy kuratorowane przez Bruno Latoura, ukazując je jako przedłużenie

myśli filozoficznej autora. W takim ujęciu kuratorstwo staje się praktyką obserwacji, odpowiedzialności i dialogu, a kurator współuczestnikiem ekosystemu, tworzącym warunki współbycia. Ten sposób myślenia o trosce jako o działaniu, które łączy refleksję z praktyką, powraca w analizie strategii instytucjonalnych przedstawionej przez Wandę Janakiewicz. Autorka, omawiając działalność Muzeum Sztuki w Łodzi, pokazuje, że instytucja może opierać swoje działania na współpracy i ekologicznej świadomości. Przywołany przez nią model „muzeum troskliwego” łączy w sobie funkcje archiwum, wspólnoty i laboratorium przyszłości. Troska nie może być pojedynczym gestem – wymaga systemowego myślenia o współzależności.

Kluczowa jest zatem refleksja na temat tego, jakich instytucji potrzebujemy oraz jak mogłaby wyglądać instytucjonalna transformacja, która jest konieczna w obliczu nadchodzących kryzysów. Tu warto wskazać tekst Nata Patersona, który analizuje Musée d'Orsay jako miejsce, które nie tylko przechowuje i pokazuje sztukę, lecz również aktywnie reaguje na wyzwania współczesności, reinterpreterując kolekcję w świetle wyzwań ekologicznych i społecznych. Autor wskazuje, że edukacja, jak i wyobraźnia mogą stać się narzędziami budowania planetarnej świadomości.

Poszukiwania nowych sposobów poznawania oraz opisywania świata są niezwykle ważne, a mogą wydarzać się w obszarze kultury. Musi iść to w parze z poszerzeniem rozumienia tego, w jaki sposób zdobywamy wiedzę. Piszą o tym Ivett Peña-Azcona, Fernando Lomelí Bravo, David Gutiérrez Castañeda i José Imanol Basurto Lucio w tekście *Intuiciones Ambientales, towards a worldly knowledge making...*, analizując projekt zakorzeniony w myśleniu relacyjnym, który oparty był na współpracy osób artystycznych, naukowców i lokalnych społeczności z Ameryki Łacińskiej. Kluczowym pojęciem, do którego odnoszą się autorzy, jest „intuicja” przeciwstawiona hegemonicznym modelom nauki. Esej o projekcie *Intuiciones Ambientales* (ang. *Environmental Intuitions*, pol. *Intuicje środowiskowe*) pokazuje, że intuicja, afekt i cielesne współodczuwanie mogą stać się podstawą ekologicznego poznania, będąc zarazem przykładem kolektywnego, wspólnotowego pisania.

O kuratorstwie zakorzenionym w lokalnych działaniach i regeneracji środowiska pisze również Mateusz Nowacki, określając miejskie nieużytki jako laboratorium nowych form współpracy, animacji i samoorganizacji. Autor podejmuje to zagadnienie na poznańskim przykładzie oddolnej instytucji Lotaryńska 6: Mikro Dom Kultury. Nowacki zwraca uwagę na funkcjonowanie takiej przestrzeni jako miejsca spontanicznej koegzystencji ludzi i natury. Z kolei w artykule Eleny

Righini wystawa funkcjonuje jako ekosystem, w którym „nic nie ginie, wszystko się przekształca”. Autorka opisuje model „równoważonego kuratorstwa”, gdzie ekologia jawi się jako nieodłączna od ekonomii i społecznej sprawiedliwości, a osoba kuratorska sprawuje rolę troskliwej opiekunki obiegu.

Oprócz namysłu nad strategiami kuratorskimi i instytucjonalnymi, w numerze przedstawione zostają teksty poświęcone działaniom artystek oraz kolektywów. Aleksandra (Ola) Wewior prezentuje praktykę Liliany Zeic, w której istotny jest proces oparty na międzygatunkowych relacjach, queerowej ekologii i wspólnym rytuale sadzenia, wzrastania, dzielenia się. Z kolei Ewa L. Sobczyk, analizując prace Marii Kubit i Magdaleny Rucińskiej, pokazuje, że artystyczne wizje hybrydowych ciał oraz zakorzenienia można czytać jako formy estetycznej relacyjności, które poszerzają pojęcie podmiotowości poza granice ludzkiego. Natomiast w tekście Elżbiety Kowalskiej o twórczości Adeli Goldbard sztuka przedstawiona jest jako proces uzdrawiania wspólnoty i środowiska.

Ze wszystkich tekstów wyłania się zatem przekonanie, że praktyki, starające się budować nowe formy nadziei, są niezwykle istotne w obliczu poczucia straty i niepewności, narastającego wobec katastrofy klimatycznej. Oprócz prób odbudowy, w epoce antropocenu ważna jest przestrzeń na żałobę, o czym pisze Friederike Nastold, odwołując się do teorii Elke Krasny, według której muzeum powinno być miejscem regeneracji.

Jak w tekście z 2022 roku *Caring in Curating. Transforming Art History: Possibilities and Limits in Practice and Theory* podkreśla Abigail Solomon-Godeau: „Tak się składa, że terminy ‘opieka’ i ‘kuratorowanie’ mają co najmniej jednego wspólnego etymologicznego przodka w łacińskim słowie *curare*, oznaczającym ‘opiekować się’, ‘dbać’, ‘leczyć’ i ‘uzdrowiać’. Jednakże, podczas gdy niegdyś ograniczało się to do instytucjonalnej konserwacji i ekspozycji dzieł sztuki przez profesjonalistów muzealnych, od lat 90. XX wieku działalność kuratorska znacznie się rozszerzyła. Wraz z gwałtownym rozwojem światowego świata sztuki i związanych z nim targów, wystaw-blockbusterów czy biennale, zwiększył się również zakres działalności kuratorskiej”¹. Teksty zamieszczone w niniejszym numerze „Zeszytów Artystycznych” mają zatem na celu namysł, jak powrócić do tych źródłowych znaczeń terminu „kuratorowanie” zarówno wobec dzisiejszych wyzwań i współczesnych zagrożeń, jak i nowych możliwości, pojawiających się wraz ze wzrostem naszej świadomości ekologicznej.

1 Abigail Solomon-Godeau, „Caring in Curating. Transforming Art History: Possibilities and Limits in Practice and Theory,” *Critique d'art* 59, Autumn 2022, 19.

Zjawisko to postulujemy wraz z autorkami i autorami poszczególnych artykułów zarówno na skalę międzynarodową, jak i lokalną. Zdajemy sobie wszak sprawę, że istnieją ogromne różnice między poszczególnymi szczeblami kuratorstwa, od gwiazd podróżujących po całym świecie i pracujących w dużych instytucjach lub ich niezależnych odpowiednikach, po niepewną, słabo płatną, a nawet nieodpłatną pracę, która stanowi większość piramidy świata sztuki. Jak podkreśla dalej Solomon-Godeau: „Jednak obok indywidualnego kuratora, który jest ‘autorem’ wystawy, od dawna istnieją inne modele organizacji i prezentacji sztuki – przede wszystkim kolektywy aktywistów, spółdzielnie artystyczne i organizacje oddolne, które wymyślają inne formy tworzenia, zaangażowania i ekspozycji [...]”². Dalej autorka wskazuje tę kolektywistyczną, demokratyczną, partycypacyjną, niehierarchiczną i społecznie odpowiedzialną koncepcję opieki i kuratorstwa jako podstawę troskliwych teorii i praktyk związanych z kuratorstwem. Unikajmy strategii „selfie care” – termin ten zaproponowała Lauren Fournier³ w 2018 roku w celu zdefiniowania promowania osobistej lub zawodowej osobowości.

Oddając ten numer w Wasze ręce, Drogie Osoby Czytające, mamy nadzieję, że troska da się zaszczepić i wprowadzać w życie na każdym z wyżej wskazanych szczebli. W ramach kierunku Kuratorstwo i Teorie Sztuki na Wydziale Edukacji Artystycznej i Kuratorstwa Uniwersytetu Artystycznego im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu staramy się nieustannie dyskutować o tych aktualnych zagadnieniach. Proponowany przez nas zestaw tekstów jest jedną z części tej żywej debaty.

Maria Blanka Grzybowska

Marta Smolińska

² Solomon-Godeau, „Caring in Curating. Transforming Art History...”

³ Helena Reckitt, *From Coping to Curious: Unlearning and Reimagining. Curatorial Habits of Care in Curating with Care*, edit. Elke Krasny, Lara Perry (Routledge, 2023), 169-182.

Zeszyty Artystyczne

nr 2 (48) / 2025

ISSN 1232-6682

Redaktorki prowadzące

Maria Blanka Grzybowska, Marta Smolińska

Redaktorka naczelna

Ewa Wójtowicz

Zespół redakcyjny

Magdalena Kleszyńska

Izabela Kowalczyk

Justyna Ryzek

Marta Smolińska

Sekretarzynie redakcji

Karolina Rosiejka

Projekt graficzny i skład

Mateusz Janik

Korekta

Joanna Fifielska, Filologos

Rada naukowa

prof. dr Sabeth Buchmann, Akademie der bildenden Künste Wien, Institut für Kunst und Kulturwissenschaft, Austria

prof. Burcu Dogramaci, Ludwig-Maximilians-Universität München, Niemcy

prof. Izabella Gustowska, Uniwersytet Artystyczny im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu

prof. Marek Krajewski, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

doc. Mária Orišková, dr fil., Trnavská Univerzita w Trnave, Słowacja

doc. Jörg Scheller, dr fil., Zürcher Hochschule der Künste (ZHdK), Szwajcaria

prof. Miodrag Šuvaković, Singidunum University, Belgrade, Serbia

Afilacja zespołu redakcyjnego

Wydział Edukacji Artystycznej i Kuratorstwa
Uniwersytet Artystyczny im. Magdaleny
Abakanowicz w Poznaniu

Adres redakcji

„Zeszyty Artystyczne”

Wydział Edukacji Artystycznej i Kuratorstwa

Uniwersytet Artystyczny im. Magdaleny

Abakanowicz w Poznaniu

Aleje Marcinkowskiego 29

60-967 Poznań

Kontakt

<https://za.uap.edu.pl>

zeszyty.artystyczne@uap.edu.pl

UAP | POZNAŃ

Wydawnictwo
Uniwersytetu
Artystycznego
w Poznaniu

Wydawca

Uniwersytet Artystyczny

im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu

Aleje Marcinkowskiego 29

60-967 Poznań

<https://uap.edu.pl/>

+48 61 855 25 21

© Copyright by Uniwersytet Artystyczny im.

Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu, 2025

Licencja Creative Commons BY-NC-ND 4.0

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja drukowana.

Nakład: 150 egz.

Druk i oprawa

MJP Drukarnia Poterski Sp. k.

ul. Romana Maya 30, 61-371 Poznań

Ilustracja na okładce:

«Living landscape», warsztat Back to Earth© Festival
Hors Piste, Centre Pompidou Paris, na zaproszenie
Frédérique Aït-Touati & Bruno Latoura, 2019. SOC.

Na podstawie grafiki Axelle Grégoire i *Terra Forma*,
książki o kartografiach spekulatywnych (Aït-Touati,
Arènes, Grégoire, MIT 2022).

nakład 150 egz.

ISSN 1232-6682

